

Lasch er i sin fremstilling meget kritisk over for de liberale, en indstilling der så åbenbart bundet i en kritisk indstilling til USA i dag: den manglende forståelse for at forskellige ideologier godt kan leve sammen, den illusion, at »the American way of life« er den bedste og den sejrende.

De amerikanske liberale mødte fra starten revolutionen med oplysningstidens tankeverden som ballast, det var på denne baggrund man iagttog og tolkede begivenhederne, og resultatet blev en serie af misforståelser og stadig større skuffelser. Man forstod ikke hvad Bolschevikkerne stod for, men fastholdt til det sidste, at de nok ville blive demokratiske med tiden. Og da det ikke skete, stod man tilbage med den tabte illusion. Men det mærkværdige ved hele dette forløb er efter Lasch's mening ikke så meget desillusioneringen, som måden: det var i virkeligheden ikke liberalismen selv man tabte troen på, men Wilson. Man kritiserede ham for at have ofret de 14 punkter, men man kritiserede ikke de 14 punkter selv. Man glemte sit eget medansvar for det skete.

Lasch har opbygget sin bog på omfattende studier af såvel aviser og tidskrifter som dagbøger og breve. Det er klart, at dette billede af stemninger, tanker og meninger i en bevæget periode ofte må blive flimrende, ikke mindst når man har så meget på hjerte. Men fascinerende læsning er det.

INGA FLOTO

HANS WIESLANDER: I nedrustningens tecken. Intressen och aktiviteter kring försvarsfrågan 1918-1925. Lund Political Studies 5. Lund, C. W. K. Gleerup, 1966. XX+352 sider. 33 sv. kr.

Den, der beskæftiger sig med svensk historie i nyere og nyeste tid, må ofte konstatere, at væsentlige bidrag til historieforskningen ydes af »statsvetare« – statskundskabsforskere. Denne nære forbindelse mellem historieforskning og statskundskab, som er særlig markant netop i Sverige, må af historikeren hilses med glæde. Gennem de emner og de metoder, som statskundskaben anvender, kastes ofte nyt lys over problemer, som er centrale i historieforskningen.

Et eksempel i så henseende er Hans Wieslanders bog: I nedrustningens tecken, for hvilken forfatteren i foråret 1966 erhvervede doktorgraden ved Lunds universitet.

Afhandlingens formål har ikke så meget været at analysere motiverne til og debatten omkring nedskæringen af det svenske forsvar, men derimod at undersøge, hvorledes de samfundsgrupper, som blev berørt af nedskæringsplanerne, reagerede, og hvorledes de søgte at påvirke de politiske beslutninger. Med denne målsætning bliver afhandlingen et bidrag til belysning af et af statskundskabens centrale emner: den politiske beslutningsproces.

Den politiske proces deles traditionelt i en makro- og en mikroproces, hvor den første foregår på parlamentsplanet, mens den sidste finder sted i mindre grupper, i denne sammenhæng betegnet som lokalplanet.

For at kunne arbejde friere med historiske facts har forfatteren i sit første hovedafsnit givet en kronologisk fremstilling af forsvarsspørgsmålets behandling i rigsdagen, mens de to sidste afsnit dels behandler nogle af de grupper, som

reagerede på de stedfundne forhandlinger og trufne beslutninger, dels søger at belyse disse gruppers indflydelse på makroprocessen.

Perioden 1918–1925 var på det parlamentariske plan præget af mindretalsregeringer. Socialdemokrater, højre og de liberale havde skiftevis del i regeringsmagten, afvekslende med rene forretningsministerier. Forfatteren opstiller den i og for sig velkendte tese, at i sådanne situationer træffes de afgørende politiske beslutninger i de parlamentariske udvalg. Tesen verificeres ved en grundig gennemgang af arbejdet i de udvalg, som beskæftigede sig med forsvarssagen. En nøgleposition i rigsdagen og i udvalgene indtog det liberale parti, som imidlertid i 1923 blev splittet i to fraktioner, hvorved den politiske situation blev yderligere speget. Højre og bondeforbundet på den ene side, socialdemokratiet på den anden side bejlede til de liberale partier, hvor især »de frisindede« under C. G. Ekmans ledelse forstod at udnytte situationen. »1925 års försvarsordning kan till största delen karakteriseras som en frisinnad lösning och som et typexempel på den afgörande roll som utskotten innehade i beslutsprocessen under minoritetsregeringarnas tid« (s. 93) er forfatterens konklusion på denne del af fremstillingen.

Gennemgangen af den parlamentariske proces er foretaget med anvendelse af en i bedste forstand traditionel historisk metode. Kildematerialet er, som man kunne vente, meget omfattende og er yderligere suppleret med interviews med forskellige af aktørerne. Hovedvægten er lagt på en belysning af de skiftende udvalgs arbejde, men tillige berøres problemer som Gustav V's politiske aktivitet, især i forbindelse med dannelsen af det konservative ministerium Trygger i 1923, vurderinger af Sveriges udenrigspolitiske situation og interne stridigheder såvel i højre som i det liberale parti.

Når afhandlingen læses med historikerens øjne, må det erkendes, at man godt kunne have ønsket, at forfatteren, i højere grad end tilfældet er, havde bestræbt sig på at placere forsvarsspørgsmålet i en lidt bredere politisk sammenhæng. I betragtning af, at drøftelserne strakte sig over 7 år, og at partierne ikke fra starten lagde sig fast på skarpt formulerede standpunkter, forekommer det usandsynligt, at partierne ikke skulle have ladet deres stilling i forsvarssagen influere af stillingtagen i andre politiske spørgsmål. Det er jo netop karakteristisk for en mindretalsregering, at den er tvunget til at renoncere på visse programpunkter for at gennemføre andre. Derved sammenfiltres det parlamentariske arbejdes resultater i en grad, som gør det vanskeligt at anskue enkelte problemer uden samtidig at klargøre sig den hele situation. Forfatteren antyder f. eks. en sammenhæng mellem socialdemokratiets strategi i forsvarssagen og gennemførelsen af otte-timers arbejdsdagen, men tråden følges ikke op. Mange andre eksempler havde sikkert kunnet fremdrages.

Denne mangel på helhedssyn er imidlertid forståelig i betragtning af, at forfatteren anvender bogens 1. afsnit som en baggrund for de to følgende, hvor forskellige reaktioner på rigsdagens behandling af sagen analyseres. De grupper, som undersøges, er dels de byer, som ville blive berørt af regimentsnedlæggelser eller -indskrænkninger, dels officers- og underofficerskorpset. I byerne var det især de næringsdrivende og indehavere af udlejningsejendomme, som følte sig foranlediget til at protestere, og der foretages analyser af disse forskellige gruppers politiske tilhørsforhold. Det påvises, at de næringsdrivendes organisa-

tioner i næsten alle de berørte byer havde store muligheder for at øve indflydelse i kommunalbestyrelserne, fordi der forekom personsammenfald mellem bestyrelsesmedlemmer i organisationerne og i kommunerne. Politisk tilhørte denne gruppe i hovedsagen højre og de liberale partier. Samme forhold fandtes ved undersøgelsen af gruppen: lejlighedsudlejere. Derimod ses der en tendens til, at håndværkerforeningerne havde større forbindelse med venstrepartierne. Forfatteren konkluderer: »Trots sine vänstersympatier måste dock hantverkarna betecknas som synnerligen aktiva i regementsfrågorna, vilkat visar, att de partiskiljande linjerna i försvarsfrågan spelade en mindre framträdande roll på det lokala planet« (s. 114). Dog er det forfatterens opfattelse, at de anførte eksempler »berättigar . . . inte till den generella slutsatsen, att de lokala näringsorganisationerna genomgående skulle haft mer eller mindre direkta kontakter med högern eller de frisinna i regementsfrågorna. Mönstret för påtryckningsverksamheten är komplicerat, och andra vägar stod öppna, när det gällde att influera statsmakterna« (s. 117). Byerne kæmpede for at bevare betydelige indtægtskilder, og i denne situation måtte partipolitikken træde i baggrunden.

I behandlingen af officersstandens stillingtagen springer det i øjnene, at flådens officerer tilsyneladende næsten ikke lod høre fra sig i debatten. Årsagen var, at flåden udgjorde en vigtig bestanddel også i det socialdemokratiske neutralitetsforsvar, og at presset på flåden derfor var betydeligt mindre end på hæren. Hærens officerer fremførte med flid som oftest stærkt konservative debatindlæg, som prægedes af de nære forbindelser mellem svenske og tyske officerskredse.

Underofficerernes stilling var, på trods af at de i modsætning til linieofficererne havde slagkraftige organisationer, vanskeligere med hensyn til at kanalisere synspunkter til rigsdagen og til offentligheden. Linieofficererne havde især forbindelse med højre, mens intet parti følte sig kaldet til at varetage underofficerernes interesser. Det liberale parti og socialdemokratiet gik ganske vist ind for forsvarets demokratisering – også gennem at åbne adgang for underofficerer til at blive linieofficerer – men gruppen havde ikke samme pressestøtte som linieofficererne, bl. a. fordi underofficererne først og fremmest søgte at varetage egne beskæftigelses- og advancementsinteresser, mens linieofficererne i højere grad gav deres kampagne et idealistisk præg gennem et forsøg på at vække forsvarsinteressen hos det svenske folk.

Forfatteren konkluderer sin undersøgelse derhen, at alle de undersøgte grupper fik indflydelse på de trufne beslutninger. Byerne opnåede i enkelte tilfælde at hindre regimentsnedlæggelser, i andre tilfælde modtog de direkte eller indirekte erstatning for tabte garnisoner. Officererne fik gennemført lempelige overgangsvilkår for den gruppe, som måtte forlade de militære arbejdspladser. »Försvarsfrågans lösning 1925 var inte enbart en angelägenhet mellan regeringen och de politiska partierna. I själva verket utgjorde den ett ytterst invecklat komplex av motstridiga intressen, där företrädarna för den försvarsidealistiska riktningen utgjorde en minoritet« (s. 310). I de truede byer havde forsvarsidealismen aldrig været en fremherskende faktor, og hos officererne kom nøgterne økonomiske betragtninger ligeledes til at træde i forgrunden, da det erkendtes i hvilken retning udviklingen gik.

De grupper, hvis reaktioner forfatteren har undersøgt, handlede alle ud fra

ønsket om at forhindre en nedskæring af forsvaret. Det havde været interessant tillige at få belyst, hvorledes de ned- eller afrustningsvenlige kredse søgte at øve indflydelse på beslutningerne. Motiveringen for at medtage også sådanne grupper forekommer stærk i betragtning af, at socialdemokratiet fastholdt kravet om yderligere reduktion af forsvaret – også efter 1925. Udvælgelsen af de undersøgte grupper er sket ud fra en vurdering af, hvilke synspunkter der har været forelagt forsvarsudvalget og findes bevaret i udvalgets arkiv, men metodisk indebærer dette valg den svaghed, at man afskærer sig selv muligheden for at behandle sådanne påvirkninger, som udøvedes overfor partierne, førend disse formulerede standpunkter i udvalgene.

På forskellige punkter er det da muligt at påpege »undladelsessynder« hos forfatteren, hvilket jo altid er let for den, der ikke selv skal bevæge sig igennem den besværlige forskningsproces. På den anden side havde man da også nødig set, at inddragelsen af yderligere materiale var sket på bekostning af den grundighed, som kendetegner afhandlingen. For netop den indicerer, hvormeget statskundskaben har lært af historikerens arbejdsform, men kan samtidig belære historikeren om, at det lønner sig opmærksomt at følge de landvindinger, som den hastigt ekspanderende statskundskab i disse år foretager. KNUD LARSEN

C. V. BRAMSNÆS: Erindringer. København, Forlaget Fremad, 1965. 245 sider. 36,75 kr. Indb. 48,50 kr.

C. V. Bramsnæs' erindringer er ikke af de store selvbiografier i dansk litteratur. Forfatteren er lidet introspektiv og uden større evne eller lyst til at skildre de skiftende milieuer han færdes i, eller til at give en indgående karakteristik af de personer han møder – skønt mange nævnes i bogen og får et par vurderende ord med på vejen. Han fortæller mere om ydre begivenheder og handlinger end om de spegede årsagskomplekser og skjulte motiver bag dem. Alligevel er det en fængslende bog, en naturligt og med meget lune fortalt historie om en fattig dreng, som hjulpet af et klart hovede og en usædvanlig arbejdskraft og karakterstyrke når de højeste poster i vort samfund – uden tilsyneladende at blive påfaldende imponeret af sig selv og uden at sætte sin ungdoms idealisme over styr.

Hans far, en dygtig og velbegavet mand, medlem af sognerådet og aktiv i flere foreninger, var håndværker og husmand i nærheden af Holbæk, og børnene fik lov at gå med i det lille landbrug. Flid og sparsommelighed blev tidligt en vane for Bramsnæs. Hjemmet synes at have været grundtvigsk påvirket, da det i familien var »nærmest en selvfølge« at tage på højskole. Trods beskedne kår var Bramsnæs' barndom lykkelig, og heller ikke som fattig lærling og typograf tabte han humøret eller sin livsappetit. »Vi vidste ikke dengang, at vi skulde være ulykkelige, vi havde ikke læst Karl Marx«, sagde han senere. To vintre på Askov og en tur på valsen helt ned til Ungarn og Italien udvidede hans horisont, og der var altid bøger og diskussioner med kammerater til at fylde hans fritid og føre hans kundskaber. Han havde en glubende læselyst og en til alderdommen bevaret evne til med åbent sind og såvidt muligt aktivt at interessere sig for de forskelligste ting: historie (jfr. bl. a. hans værdifulde